3.2. Oruçla İlgili Kavram ve Hükümler

Oruçla İlgili Kavramlar

Sahur: İmsak vaktinden önce oruca hazırlık amacıyla kalkılan vakte sahur, bu vakitte yenilen yemeğe sahur yemeği denir. **"...Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun..."**[101] mealindeki ayet-i kerimede sahur vaktine atıf yapılmıştır.

Peygamberimiz sahur yemeğini çok önemsemiş, bir yudum suyla dahi olsa sahur yapılmasını tavsiye etmiş ve bir hadiste *"Sahur yapınız. Zira sahur yemeğinde bereket vardır."*[102] buyurmuştur.

İmsak: Orucun başlama vakti olup tan yerinin ağarmaya başladığı zamandır. Hadislerde sahur yemeğinin imsak vaktine yakın bir zamanda yenilmesi tavsiye edilir. İmsakla beraber artık oruç ibadeti başlamıştır. Ülkemizde Ramazan ayında Müslümanların imsak vaktini bilmesi için sabah ezanı, imsak vaktinde okunur.

97 bk. Buhârî, Savm, 4.
98 İbn Mâce, Sıyâm 44.
99 Buhârî, Savm, 2.
100 Taberani, Mu'cemu'l-Evsat, C 8, s. 174; Münzirî, et-Tergîb, C 2, s. 206.
101 Bakara suresi, 187. ayet.
102 Buhârî, Savm, 20; Müslim, Sıyâm, 45; Tirmizî, Savm, 17; Nesâî, Savm, 18.

BİLGİ KUTUSU

İFTAR DUASI

« اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَبِصَوْمِ غَدٍ نَوَيْتُ
فَاغْفِرْلِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ »

"Allah'ım! Senin için oruç tuttum, sana inandım, sana dayandım, Senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Yarının orucuna da niyet ettim, geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla."

(Ebu Davud, Savm: 22; bk. Buhârî şerhi, Feth'ul-Bâri, C 1, s. 13)

İftar: Akşamleyin güneşin batmasıyla orucun açılmasıdır. Akşam namazını bildirmek üzere okunan ezan, aynı zamanda iftar vaktini de bildirmektedir. Bu vakitten itibaren oruç tutan kişi yiyip içebilir. Hadislerde iftar için acele edilmesi tavsiye edilmiştir: *"İnsanlar, iftarı yapmakta acele ettikleri sürece hayır üzere devam etmiş olurlar."*[103] Peygamberimiz iftarını, akşam namazından önce su ve birkaç hurmayla açmıştır.

İftarı, hurma ve su ile başlatmak müstehaptır.

Ru'yeti Hilal: Ramazan orucuna başlamak, bayramı belirlemek gibi durumları tespit etmek için ayın hareketlerini esas alan kamerî takvime göre hilalin gözetlenmesi işlemidir. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ hilalleri vakit ölçüleri kıldı. O hâlde hilali görünce oruca başlayın, onu tekrar görünce iftar edin."[104]

Yevmi Şek: Şüpheli gün anlamına gelir. Kamerî ayların sonunu ve başını tespitte ihtilaf edilen gün demektir. Bu durum özellikle Şaban ayının 29. günü hava kapalı olup ertesi günün Ramazan ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesi ile Ramazan ayının 29. günü hilalin tespit edilememesi ve havanın kapalı olup ertesi günün Şevval ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesi durumunda yaşanır. Bu durumda bir önceki ay 30'a tamamlanır. Günümüzde bu konuda Astronomi bilimi verilerinden faydalanılmaktadır.

Ramazan ayında mukabele yapmak, Resulullah'ın sünnetidir.

Mukabele: Kur'an-ı Kerim'i bir kişinin okuyup diğer insanların mushaftan takip etmesi şeklinde birlikte hatim yapılmasıdır. Mukabele geleneği Cebrâil'in (a.s.) Ramazan aylarında her gece Peygamberimizin yanına gelmesi ve o zamana kadar indirilmiş olan ayetleri karşılıklı okuyarak tekrar etmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'in sesli okunması, dinleyenler üzerinde manevî bir huzur verir ve dinleyenlerin sevap kazanmasına vesile olur.

103 Buhârî, Savm, 45.
104 Ahmed bin Hanbel, Müsned, C 4, s. 321.

Kadir Gecesi: Kur'an-ı Kerim'in indirildiği mübarek gecenin adı, Kadir gecesidir. Allah Teâlâ, onu Ramazan ayının geceleri içinde gizlemiştir. Kadir gecesinin tam olarak hangi güne denk geldiği bilinmez. Ancak hadislerde bu gecenin Ramazan ayının son on günü içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Yaygın bir görüş olarak Kadir gecesinin Ramazan ayının 27. gecesine tekâbül ettiği düşünülmektedir. Sevap kazanmak amacıyla bu geceyi ihya etmek isteyenler, Ramazan gecelerini ibadet ile geçirmeye özen gösterirler.

İtikâf: Kelime olarak; bir yerde durmak, beklemek, sabretmek, bir yerden ayrılmamak anlamlarına gelir. Resulullah (s.a.v.) Ramazan ayının son on gününü itikâfta geçirirdi. Bu sebeple Ramazan ayının son on gününde ibadet niyetiyle bir insanın, belli kurallara uyarak ve bir mescidde itikâfa girmesi sünnettir. İtikâf sırasında kişi zamanını namaz kılarak, Kur'an okuyarak, zikrederek, dua ederek ya da dinî eserler okuyarak geçirmelidir.

Fidye: Sözlükte kurtuluş bedeli demektir. Dinî ıstılahta herhangi bir mazeret sebebiyle Ramazan orucunu tutmayan kimsenin yaşlılık ve hastalığından dolayı hiçbir zaman kaza edebilme ümidi yoksa tutamadığı oruçların yerine geçmek üzere bedel olarak fakirlere para, yemek vs. vermesidir.

Ramazan Bayramı: Ramazan ayındaki bir aylık oruç ibadetinden sonra kamerî aylardan şevval ayının birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde Müslümanların kutladığı dinî bayramdır.

Kaza: Yerine getirme, ödeme demektir. Zamanında yerine getirilememiş olan dinî görevlerin sonradan yerine getirilmesi için kullanılan bir kavramdır. Esas olan, ibadetlerin vaktinde ve şartlarına uygun olarak yerine getirilmesidir. Hiçbir ibadetin kazası, vaktinde yapılan bir ibadetle aynı değerde değildir.

Kefaret: Yerine getirilmeyen bir ibadeti, işlenen bir günahı veya yapılan bir hatayı telafi etmek amacıyla yapılması gereken mali veya bedenî ibadettir. Özürsüz olarak bozulan Ramazan orucunun kaza edilmesi ve kefaretinin tutulması gerekir.

YORUMLAYALIM

﴿ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴾

"Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır." (Kadir suresi, 3. ayet)

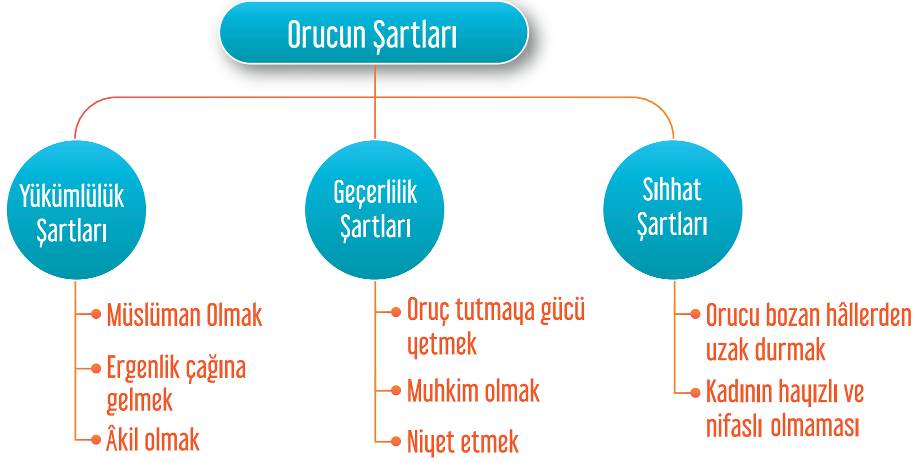
Bu ayetteki çokluk ifadesi olan "*bin ay*" ifadesinin kaç yıla tekabül ettiğini bulunuz. Sonuç ile kadir gecesini ve bu ayeti yorumlayınız.

YORUMLAYALIM

Kamerî aylar 29 veya 30 gündür. Bir kamerî yıl ise 354 günden oluşur. Miladi ve kamerî takvim arasındaki gün farkının yaş/yıl hesaplamasındaki farkını görmek için Peygamberimizin yaşını hesap ediniz. Elde ettiğiniz sonucu arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Ramazanın son on günü itikâfa girmek sünnettir.

Oruçla İlgili Hükümler

Oruç tutan kişilerin yerine getirmesi gereken şartlar, orucu bozan ve bozmayan durumlar, bozulması durumunda yapılması gereken şeyler, oruçla ilgili hükümleri oluşturur.

DİKKAT EDELİM

Müslüman kimse Ramazan orucunu tutmamak için bahane değil, tutmak için sebep arar.

Orucun Şartları

1- Yükümlülük Şartları:

- Müslüman olmak.
- Büluğ çağına ermiş olmak
- Âkil olmak

Büluğ çağına ermemiş çocuğa ve akıl hastasına oruç farz değildir.

2- Geçerlilik Şartları:

- *Oruç tutmaya gücü yetmek:* Çok yaşlı ya da çok hasta olan kimselerin oruç tutmaya gücü yetmeyebilir.
- *Mukim olmak:* Dinen yolcu hükmünde olan kişinin orucu zamanında yerine getirme mecburiyeti yoktur. Bu durumda tutamadığı oruçlarını daha sonra kaza eder. Ancak bu kimse dilerse orucunu tutabilir.

Mescidi Nebi'de bir iftar sofrası

3-Sıhhat Şartları:

- *Niyet etmek:* Tutulacak olan oruca kalben niyet etmek, orucun sıhhati için şarttır. Niyeti dille söylemek ise sünnettir. Nafile oruç, günü belli adak oruçlarına istivâ vaktine (öğle vaktine) kadar niyet edilebilir. Kaza, keffaret ve adak oruçlarına ise imsak vaktine kadar niyet etmek şarttır. Ancak Ramazan ayı orucu vakit ile sabit olduğu için niyet şartı aranmaz. Şâfii mezhebine göre Ramazan orucuna en geç imsak vaktinde niyet etmek zorunludur. Ramazan orucuna her gün kalben de olsa niyet etmek gerekir. Mâliki mezhebine göre Ramazan

başındaki niyet yeterlidir. Oruç tutmak amacıyla sahura kalkmak da niyet sayılır.

- *Orucu bozan hâllerden uzak olmak:* Tutulan orucun geçerli olması için yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak gerekir. Ayrıca yalan, gıybet, küfretmek gibi günahlardan sakınarak dili muhafaza etmek, oruçtan sevap kazanabilmek için önemlidir.
- *Kadının hayızlı ve nifaslı olmaması:* Bu durumdaki kadın, Ramazan ayında tutamadığı oruçlarını uygun bir vakitte kaza eder.

Bilerek yeme ve içme orucu bozar.

Orucu Bozan Durumlar

Yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmak orucu bozar. Burada yeme ve içme ifadesi, yenilip içilmesi normal olan her şeyi ifade eder. Bunların dışında oruçluyken gıybet, dedikodu gibi işlenen günahlar, orucun faziletini ve sevabını zedeler. Oruç sadece aç ve susuz kalmak değil, günahlardan da sakınmaktır.

Orucu bozan durumların bir kısmı hem kaza hem de kefaret gerektirmektedir. Bir kısmı ise sadece kaza gerektirmektedir.

Orucu Bozan Hem Kaza Hem Kefaret Gerektiren Durumlar:

Oruç tutmakla yükümlü kimse, vaktinde niyetlenerek tutmakta olduğu bir Ramazan orucunu özürsüz olarak kasten bozarsa kefaret ve bozulan her gün için de kaza orucu gerekir.[105] Kefaret sadece Ramazan ayında bozulan orucun cezasıdır. Ramazan orucunun kazasını yapan kişi, orucunu bozarsa kefaret gerekmez sadece günü gününe kaza eder. Ramazan orucunu bozan ve kefaret gerektiren durumlar şunlardır:

NOT EDELİM

Kaza orucuna imsaktan önce niyet edilmelidir. İmsaktan sonra yapılacak niyet geçerli değildir.

- Ramazan ayında oruçluyken kasıtlı olarak yenilip içilebilecek bir şeyi yemek veya içmek.
- Ramazan'da oruçluyken cinsel ilişkide bulunmak.

Kefaret; Ramazan ayında bozulan oruç için Ramazan orucunun hürmetini ihlal etmenin cezasıdır. Ramazan ayı dışında her hangi bir zamanda bozulan oruç için kefaret söz konusu olmaz.

Orucu özürsüz olarak bozmanın cezası olan kefaret, bir köle azat etmektir. Ancak günümüzde köle ve cariye bulunmadığından, kefaret olarak iki ay peş peşe oruç tutulmalı ve bozulan orucun kazası yapılmalıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde, 60 fakiri sabahlı akşamlı bir gün veya bir fakiri 60 gün doyurmak gerekir. Bu yemeğin parasını bir fakire vermek de mümkündür.

Kefaret orucu; oruç tutmanın mekruh olduğu günler dışında ya engel olmayan bir vakitte, iki hicri ay veya altmış gün peş-peşe tutulur.

105 bk. Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81.

Hasta olan kişiye serum takıldığında orucunu sadece kaza eder.

BİLGİ KUTUSU

Ashab-ı kiramdan Ebû Hureyre'nin (r.a.) şu rivayeti kefaret orucuna delil teşkil etmektedir:

"Adamın biri Resulullah'a (s.a.v.) gelerek dedi ki:

- Ey Allah'ın Resulü mahvoldum!

- Seni mahveden nedir?

- Ramazanda oruçlu olduğum hâlde sabredemedim bilerek orucumu bozdum.

- Bir köle azat edebilir misin?

- Hayır.

- Peşpeşe iki ay oruç tutabilir misin?

- Hayır.

- Altmış yoksulu doyurabilir misin?

- Hayır.

Peygamberimiz bir süre bekledi. Bu sırada Peygamberimize içi hurma dolu bir sepet getirildi. Peygamberimiz "az önce soru soran nerede?" dedi. Adam "buradayım" dedi. "Bunu al ve sadaka olarak dağıt" diye buyurdu. Adam;

-Bizden daha yoksul birine mi vereceğim? Allah'a yemin ederim ki, bir uçtan bir uca Medine'de ailesi benden daha fakir bir kişi yoktur.

Adamın böyle demesi üzerine Resulullah (s.a.v.) ön dişleri görününceye kadar güldü ve sonra şöyle buyurdu:

- Bunları al, ailene yedir."

(bk. Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81)

Orucu Bozan Yalnız Kaza Gerektiren Durumlar:

- Ramazan dışında bir orucu kasıtlı olarak veya bir özür sebebiyle bozmak. (Nafile bile olsa başlanmış bir ibadeti kasıtlı olarak bozmak doğru değildir.)
- Sigara dumanını içine bilerek çekmek.
- Abdest alırken ağza ve burna verilen suyun hata ile yutulması.
- Ağza giren kar, yağmur ya da dolu tanesinin hata ile yutulması.
- Oruçluya gıda verici enjeksiyon, serum takılması ve kan verilmesi.
- Su almaksızın deva veya gıda veren bir hapı yutmak.
- Yolculuğa çıktıktan sonra orucunu bozmak.
- Kendi isteği ile zorlayarak ağız dolusu kusmak.
- Başkasının zorlaması ile orucu bozmak.
- İmsak vakti geçtiği hâlde geçmediğini zannederek yiyip içmeye devam etmek.
- İftar vakti gelmediği hâlde geldiğini zannederek orucunu açmak.

Bu şeylerden birini yapan kişinin orucu bozulur. Bununla birlikte orucu bozulan kimsenin akşama kadar oruçluymuş gibi devam etmesi müstehaptır.

Özürlü veya özürsüz olarak oruç tutamayanlar günü gününe kaza ederler. Oruca niyet etmeyerek Ramazan günü yiyip içen kişi daha sonra kaza orucu tutar.

Kaza orucunu bozmak, Ramazan orucunu bozmak gibi değildir. Ramazan orucunu kasten bozmak kefaret gerektirirken, kaza orucunu kasten bozmak ise yalnızca bir gün kazayı gerektirir.

Ramazan ayında ve oruç tutmanın mekruh olduğu günler dışında yılın her günü kaza orucu tutulabilir. Kaza orucu, ayrı ayrı günlerde tutulabileceği gibi peş peşe de tutulabilir.

Oruçluyken gündüz vakti hayız veya nifas olan kadının orucu bozulmuş olur. Hasta ve yolcu olarak oruç tutamayan kimselerin oruç tutanlara saygının bir gereği olarak Ramazan günü açıktan değil gizli olarak yemek yemeleri hoş bir davranıştır.

Oruç tutmamayı mübah kılan hâller:

Allah Teâlâ, kullarını güç yetiremeyecekleri şeylerden dolayı mükellef tutmamamıştır. Bu durum, oruç için de geçerlidir. Nitekim Allah Teâlâ, oruç için tanınan kolaylıkları ayetinde şöyle belirtmektedir:

"Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (ihtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber, kim gönüllü olarak hayır yaparsa bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."[106]

 BİLGİ KUTUSU

Oruç tutmamayı mübah kılan özür hâlleri:

Yolculuk	Ramazanda, on beş günden az kalmak üzere en az 90 kilometre mesafedeki bir yere yolculuk niyetiyle giden bir kimse oruç tutmayabilir. Ancak oruç tutması sıkıntı vermeyecekse Ramazan orucunu tutması daha hayırlıdır.
Hastalık	Hastalığın zarar vermesinden veya iyileşme sürecinin uzamasından korkan kimse oruç tutmayabilir. Böyle durumlarda, tutmakta olduğu orucu da bozabilir. Oruç tuttuğu takdirde hastalığının kendisine zarar vereceğini mütehassıs bir doktorun bildirmesi veya doktora gitme imkânı yoksa bunu kendisinin iyice hissetmesi gerekir.
Yaşlılık	Oruca dayanamayan yaşlılar oruç tutmayabilirler. Tutamadıkları oruçları kaza etme ihtimali olmayan yaşlılar ise her günün orucu için bir fidye verirler.
Kadının emzikli veya hamile olması	Emzikli ya da hamile olan bir kadın, oruç tuttuğunda kendisine yahut çocuğuna zarar gelmesinden korkarsa oruç tutmayabilir. Daha sonra orucunu kaza eder.
Hayız veya lohusalık hâli	Bir kadın, oruçlu iken adet görmeye başlarsa veya doğum yaparsa orucunu bozar. Adet günlerinde ve lohusalığı süresince oruç tutmaz. Daha sonra orucunu kaza eder.
Düşmanla savaş hâli	Ramazan ayında düşmanla savaşan asker, oruç tuttuğu takdirde zayıf düşeceğinden endişe ederse oruç tutmayabilir. Orucunu uygun bir vakitte kaza eder.
Zorlanma veya tehdit altında kalma	Öldürülmek ya da yaralanmakla tehdit edilen kimse oruç tutmayabilir veya başladığı orucu bozabilir. Orucunu kaza eder.
Şiddetli açlık veya susuzluk	Oruçluyken açlık veya susuzluk sebebiyle aklına veya vücuduna ciddi bir zarar geleceğinden korkan kimse orucunu bozabilir. Sonra orucunu kaza eder.

106 Bakara suresi, 184. ayet.

ÖĞRENELİM

Orucu Bozmayan Durumlar

- Oruçlu olduğunu unutarak bir şeyler yemek ve içmek: Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak yer içerse orucunu tamamlasın, bozmasın. Çünkü onu, Allah yedirmiş ve içirmiştir." (Buhârî, Savm, 7)

- Abdestten sonra ağızda kalan ıslaklık.
- Boğaza toz ve duman girmesi, kulağa su kaçması.
- Dişleri arasında sahur yemeğinden kalan ve nohut tanesinden küçük kırıntıyı yutmak.
- Kendi isteği olmayarak kusmak, ağızdan dışarı çıkmayan kusuntuyu geri yutmak.
- Misvak kullanmak, macunsuz diş fırçalamak. (Diş macununun tat vermesi veya suyun boğaza kaçması ihtimalinden dolayı imsaktan önce diş fırçalamaya özen gösterilmelidir.)
- Gül, çiçek, esans, misk gibi güzel kokuları koklamak, sürünmek.
- Göze sürme çekmek.
- Mideye etkisi ulaşmayan bir ilacı vücuda sürmek veya damlatmak.
- Kan aldırmak, hacamat yaptırmak.
- Gündüz uyurken ihtilam olmak.
- Banyo yapmak. Geceleyin ihtilam veya cünüp olan kimsenin imsaktan sonra gusül alması orucu bozmaz.

Orucu bozmayan durumlarda orucun bozulduğunu zannederek yiyip içmek, orucun kazasını gerektirir.

Tükürüğü ağızda biriktirip yutmak, gıda verme ihtimali olan yemek kokusunu veya gül gibi güzel bir kokuyu içine çekmek, gusül ya da abdestte ağza ve burna su verirken aşırı gitmek mekruhtur.

Oruçlunun oruç tutamayacak şekilde kendisini güçsüz duruma düşürecek kadar ağır iş yapması mekruhtur. Ancak ağır işte çalışmak zorundaysa o kimsenin oruçluyken çalışması mekruh değildir.

Orucun Fidyesi

Fidye, yaşlılık veya iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kişinin, tutamadığı her güne karşılık bir fakire, sabah ve akşam yemek yedirmesi veya bu yemeğin bedelini para olarak vermesidir. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de **"...Oruç tutmaya güç yetiremeyenler, bir fakir doyumu kadar fidye öder..."**[107] buyurulmaktadır.

Oruç tutmaya gücü yetmeyen düşkün ve yaşlı kimseler ile iyileşme ümidi olmayan hastalar, Ramazan ayının her günü için birer fidye verir. Fidye verecek olanlar, dilerlerse fidyenin hepsini bir fakire topluca verebilirler veya ayrı ayrı fakirlere dağıtabilirler. Bu fidye, Ramazanın başlangıcında verilebileceği gibi, Ramazanın içinde veya sonunda da verilebilir. Fidye vermeye güç yetiremeyenler, tevbe edip Allah'tan af dilerler.

Fidye veren kişi şayet sonradan iyileşirse fidye verdiği oruçlarının kazasını da tutmak zorundadır.

107 Bakara suresi. 184. ayet.
108 Buhârî, Savm, 11.